

İbnü'n-Nefis'in *el-Mûceẓ fi't-Tıbb* Adlı Eseriyle 16. Yüzyıldaki Türkçe Şerhinin Kulak Hastalıkları Bağlamında Karşılaştırılması

İbrahim TOPÇU¹, Zeynep SALMAN², Tasnim HOKAN³

Öz

İbnü'n-Nefis (ö. 687/1288) İslam tıbbının önde gelen temsilcilerinden birisi olup İbn Sînâ'nın *el-Kânûn fi't-Tıbb* adlı eserinin ilaveli bir hülasasını yaparak *el-Mûceẓ fi't-Tıbb*'ı yazmıştır. Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî 1552 yılında "*Şerh-i Mûceẓ fi't-Tıbb*" adıyla İbnü'n-Nefis'in eserini Türkçe olarak şerh etmiştir. Çalışmanın amacı *el-Mûceẓ fi't-Tıbb*'ı ve şerhini kulak hastalıkları bakımından karşılaştırmaktır. *El-Mûceẓ fi't-Tıbb*'ın Arapça nüshası için Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ragıb Paşa koleksiyonunda bulunan nüsha tercih edilmiştir. Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî'nin şerhi için ise 2022 yılında Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından günümüz Türkçesine transkribe edilen eser kullanılmıştır. Her iki eserde sağırılık, kulak çınlaması, kulak ağrısı, kulak yaraları, kulağa yabancı cisim girmesi gibi konularda detaylı açıklamalar yapıldığı görülmüştür. Bilgiler içinde kulak çınlamasının vücuttaki buharlarla ilişkilendirilmesi, kulağa uygulanan farklı tedavi metotları, et yemenin kulak sağlığı için bırakılması gerektiği gibi bazı ilgi çekici bulgular elde edilmiştir. Eserlerde kulak hastalıkları hakkında verilen bilgilerin büyük oranda benzer olduğu ancak bazı bölümlerde Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî'nin İbnü'n-Nefis'ten daha detaylı açıklamalar yaptığı sonucuna varılmıştır. Şerhte ilave bilgilerin bulunması hem bilginin yüzyıllar içinde değişerek aktarıldığını hem de şerhin farklı kaynaklardan beslenerek oluşturulduğunu gösterir niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: İbnü'n-Nefis, *el-Mûceẓ fi't-Tıbb*, Kulak hastalıkları, Sürûrî

Comparison of Ibn al-Nafis' *al-Mûjaz fi't-Tıbb* and Its 16th Century Turkish Commentary in the Context of Ear Diseases

Abstract

Ibn al-Nafis (d. 687/1288) was one of the leading representatives of Islamic medicine and wrote *al-Mûjaz fi't-Tıbb*, an annotated summary of Avicenna's *al-Kânûn fi't-Tıbb*. In 1552, Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî annotated Ibn al-Nafis' work in Turkish under the title "*Şerh-i al-Mûjaz fi't-Tıbb*". The aim of the study is to compare *al-Mûjaz fi't-Tıbb* and its commentary in terms of ear diseases. For the Arabic copy of *al-Mûjaz fi't-Tıbb*, the copy in the Ragıb Paşa collection of Süleymaniye Manuscript Library was preferred. For Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî's commentary, the work transcribed into modern Turkish by the Turkish Manuscript Society in 2022 was used. In both works, it was observed that detailed explanations were made on subjects such as deafness, tinnitus, ear pain, ear wounds, and foreign body penetration into the ear. Among the information, interesting findings such as the association of tinnitus with vapours in the body, some different treatment methods applied to the ear, and the need to stop eating meat for ear health were obtained. It was concluded that the information given in the works about ear diseases is mostly similar, but in some sections Sürûrî made more detailed explanations than Ibn al-Nafis. The presence of additional information in the commentary shows both that the information has changed over the centuries and that the commentary has been formed by feeding on different sources.

Key Words: Ibn-Nafis, *al-Mûjaz fi't-Tıbb*, Ear diseases, Sürûrî

Atıf İçin / Please Cite As:

Topçu, İ., Salman, Z. ve Hoka, T. (2024). İbnü'n-Nefis'in *el-Mûceẓ fi't-Tıbb* Adlı eseriyle 16. Yüzyıldaki Türkçe Şerhinin kulak hastalıkları bağlamında karşılaştırılması. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 10 (1), 30-40. Doi: <https://doi.org/10.58648/inciss.1632379>

¹ Doç. Dr. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bölümleri, Tıp Tarihi ve Etik, İstanbul, Türkiye. ibrahim.topcu@sbu.edu.tr,

 ORCID: 0000-0001-7685-8597

² Lisansüstü Öğrenci (Yüksek Lisans), Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik, İstanbul Türkiye. 22100100@ogrenci.sbu.edu.tr,

 ORCID: 0000-0002-9864-3156

³ Öğrenci (Lisans), Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Çobanbey Tıp Fakültesi, Çobanbey, Suriye. tasnimhokan3@gmail.com,

 ORCID: 0009-0000-4500-1603

Giriş

İslam Medeniyeti tıbbının önemli temsilcilerinden biri olan İbnü'n-Nefis'in, H 607/M 1207 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Tam adı Ebü'l-Hasen Alâüddîn Alî b. Ebi'l-Hazm el-Kareşî ed-Dimaşkî olan İbnü'n-Nefis, Dimaşk (Şam) yakınlarındaki Karaş'ta dünyaya gelmiştir. Tıp tahsiline Nûreddîn Mahmûd Zengî (1146-1174) tarafından inşa ettirilen Bîmâristânu'n-Nûrî'de başlamıştır (Şenol, 2019:7-8). İbnü'n-Nefis aynı zamanda Dahvariye Tıp Medresesi'nin kurucusu Mühezzebüddîn ed-Dahvar'ın öğrencisi olmuştur (Kaçar & Akdağ, 2022:13; Turgut, 2010:26). Hayatı boyunca tıbbın yanı sıra mantık, felsefe, hukuk, edebiyat, ilahiyat, sarf, nahiv, belâgat, hadis gibi birçok farklı alanda kendini geliştirmiştir (Kaçar & Akdağ, 2022:15).

İbnü'n-Nefis, Şam'da tahsilini tamamladıktan sonra Mısır'a gitmiş ve dönemin Memlûk Sultanı I. Baybars'ın (ö. 676/1277) özel hekimi olmuştur. Bîmâristânu'n-Nâsırî'de hocalık yaptığı ve hayatı boyunca birçok talebe yetiştirdiği bilinmektedir (Köycü, 2020:426). İbnü'n-Nefis, 21 Zilkade 687 (4 Aralık 1288)'de Mısır'da vefat etmiş, evini ve kitaplarını Kalavûn Hastanesi'ne bağışlamıştır (Bayat, 2010:228).

Tıp alanındaki en önemli başarısı, Calinus (Galen) ve İbn Sînâ'nın dolaşım sistemine dair ileri sürdüğü bazı varsayımları reddederek önemli bir keşfe imza atmasıdır. Nitekim İbnü'n-Nefis küçük kan dolaşımını tanımlayan hekim olarak bilinmektedir (Köycü, 2020:426). İlmi hayatında Yunan filozofların eserlerine de yönelmiş ama daha çok İbn Sînâ'nın eserleri üzerinde derinleşmiştir. Hatta İbn Sînâ'nın *el-Kânûn fi't-Tıbb (Kânûn)* adlı eserini ezbere bildiği kaydedilmektedir (Ağırakça, 2018:257). İlgisini özellikle İbn Sînâ üzerine yöneltip İbn Sînâ'nın tıptaki otoritesini aşmayı hedefleyen İbnü'n-Nefis, bu çabasından dolayı yaşadığı dönemde "İkinci İbn Sînâ" olarak anılmıştır (Köycü, 2020:426). Tıp alanında 15 eser verdiği ve bu eserlerden bir kısmının hususi olarak İbn Sînâ'nın *Kânûn* adlı eseri üzerine telif ettiği bilinmektedir (Bayat, 2010:229; Turgut, 2010:33). Bu eserlerden biri de *el-Mûcezz fi't-Tıbb (el-Mûcezz)* eseri olup bunun *Kânûn*'un anatomi ve psikoloji dışındaki bölümlerinin bir hûlasası olduğu düşünülmektedir (Şenol, 2019:12). Eserin *Kânûn*'un yerini alarak tıp mekteplerinde kullanıldığı da ifade edilmektedir (Hayırlıdağ, 2022:234).

El-Mûcezz dört ana bölüm ve dört konudan oluşmaktadır. Birinci fen daha çok tıbbın teorik kısmını içerirken ikinci fen müfred ve mürekkeb ilaç anlatımlarına, üçüncü fen organ hastalıklarına, dördüncü fen ise bütün vücudu ilgilendiren hastalıklara yöneliktir (Ağırakça, 2018:258). Eser Arap, Fars ve Anadolu coğrafyalarında geniş üne kavuşmuş ve üzerine çok sayıda şerh, tercüme, talikât kaleme alınmıştır (Kaçar & Akdağ, 2022:15). Örneğin Nefis İbn Avad el Kirmânî (ö.853/1449)'nin *Şerh alâ Mûcezzî'l-Kanun*'u bunun en önemli örneklerden biridir. Bu şerh Cawnpor'da 1872 yılında, Lucknow'da 1965 basılmıştır. Ahmed İbn İbrahim el-Halebî (971/1563-1564)'nin eser üzerine yaptığı haşiyeler ve şerh Hindistan'da birkaç kez basılmıştır (Ağırakça, 2018:259). Latince, İbranice ve Urduca olarak da telif edilen *el-Mûcezz*, Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî (Sürûrî) (ö. 1561) tarafından 1552 yılında Türkçe olarak şerh edilmiştir (Ağırakça, 2018:259; Kaçar & Akdağ, 2022:38).

Sürûrî'nin 1492 yılında Gelibolu'da doğduğu bilinmektedir (Güleç, 2010:170). Gelibolulu Sürûrî olarak anılmalıdır (Kaçar & Akdağ, 2022:20). İlk eğitimini burada aldıktan sonra ilim hayatına İstanbul'da devam etmiştir. Döneminin ünlü alimlerinden dersler almış ve hayatının bir kısmını müderrislik yaparak geçirmiştir. Telif, tercüme, şerh, haşiyeler gibi pek çok farklı türde eser kaleme almıştır. Özellikle yazdığı şerh ve haşiyelerle meşhurdur (Hidayatov, 2009:6). Kaleme aldığı şerhlerden biri İbnü'n-Nefis'in eseri üzerine yazdığı *Şerh-i Mûcezz fi't-Tıbb*'dir (Kaçar & Akdağ, 2022:24). Sürûrî şerhini, kayıtlara göre hicri 959 senesinde orijinal nüshada olduğu gibi dört fen olarak tertip etmiştir. Şerh, İbnü'n-Nefis'in Osmanlı hekimleri tarafından tanınırlığını artırması bakımından da ayrı bir öneme haizdir (Kahya, 2008:493).

Bu çalışmanın amacı *el-Mûcezz* ile telifinden yaklaşık üç yüz yıl sonra Sürûrî tarafından yazılan Türkçe şerhini, kulak hastalıkları bakımından karşılaştırmaktır. İslam tıbbının zirvede olduğu bir yüzyıla ait önemli bir yazma eserin ve şerhinin kulak hastalıkları bağlamında mukayeseli incelenip yorumlanmasının literatüre önemli bir katkı sunması beklenmektedir.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi metodu kullanılmıştır. *El-Mûcez'in* Arapça yazma eser nüshası olarak Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ragıp Paşa Koleksiyonu No. 962'de bulunan eser tercih edilmiştir. Arap harfli nesih yazı türü ile kaleme alınan eserin tüm sayfaları yaldız ve mavi çerçelidir. Eser aynı zamanda reddâdelidir. Sayfa kenarlarında tashihler ve notlar bulunmaktadır. Bazı kelimeler kırmızı ve yaldız renkli mürekkeple yazılmıştır (İbnü'n-Nefis, H 7. yüzyıl) (Şekil 1). Eserde kulak hastalıklarına ayrılan bölüm tespit edilip Arapçadan günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir.

Şekil 1. *El-Mûcez fi't-Tıbb*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ragıp Paşa Koleksiyonu No. 962 ile kayıtlı nüsha

Arapça yazma nüsha ile mukayese edeceğimiz Türkçe şerh (*Şerh-i Mûcez fi't-Tıbb*) ise Sürûrî'ye aittir. Sürûrî'nin *el-Mûcez* üzerine gerçekleştirdiği şerhin bugün kütüphanelerimizde birçok nüshası bulunmaktadır. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı 2022 yılında Sürûrî'nin bu eserini transkripsiyon alfabesi kullanarak günümüze aktarmıştır. Telif edilen bu eserdeki kulak hastalıkları bölümü tespit edilip karşılaştırılmak üzere incelemeye alınmıştır.

Bulgular

El-Mûcez'de Kulak Hastalıkları

Sağırılık

İbnü'n-Nefis kulak hastalıkları (امراض الاذن) bölümünde ilk olarak sağırılık (الطرش) konusunu ele almaktadır. Bu bilgilere göre sağırılık doğuştan ve geçici olarak meydana gelebilmektedir. Sağırılığa aşağıdaki pek çok neden sebep olabilmektedir:

- Geçiş yolunda zar, fazla et yahut siğil varlığı
- Kulakta kir, kurt bulunması
- Vücutta hıltın yüksek olması
- Veremlerin geçiş yolunu tıkaması
- Sinirin mizacının bozulması veya beyinden kaynaklı sebepler
- Kum, çekirdek gibi kulağa giren dış etkenler

- g) Buhran⁴ sırasında veya buhran sonrası
- h) Safravi ishalin kesilmesinin ardından
- i) Kusma veya şiddetli ateşlenme sonrasında

Sinirin mizacının bozulmasına daha çok soğukluk neden olmaktadır ve durum şiddetli ateşlenme ve zihin karışıklığı oluşturabilmektedir. Mizaç bozukluğunda sağırılık, mizaca zıt etkilerden fayda görmektedir. Sağırılık beyinden kaynaklandığında ise bu durum ruhsal işlevlerdeki bozuklukların öne çıkması ile kendini göstermektedir. Kulakta kurt olma durumunda kulakta kaşıntı ve gıdıklanma hissi oluşurken kulak tıkanıklıklarında ses geçişi engellenmektedir.

İbnü'n-Nefis bu bölümden sonra sağırılığın tedavisine (العلاج) yönelik açıklamalarda bulunmaktadır. Bilgilere göre doğuştan olan sağırılığın tedavisi yoktur. Geçici olan sağırılığın ise uzun sürerse nadiren iyileşmekte olduğu belirtilmektedir. Soğuk ve balgamdan kaynaklı yeni başlayan sağırılıklara sıcak yağlar özellikle turp yağı, belesan yağı, kust yağı, defne yağı veya acıbadem yağları yararlıdır. Şiddetli ve rahatsız edici rihler⁵ nedeniyle oluşan sağırılığa ise susam yağı içinde pişirilen ebucehil karpuzu yağı, ebucehil karpuzu kökleri veya bal ile sedef otu usaresinin iyi geldiği ifade edilmiştir. Ayrıca sağırılığa şiddetli çığlık ve davul sesleri faydalı görülmektedir. Sağırılık vücuttaki balgam veya safradan meydana geliyorsa bu maddelerin istifrağ edilmesi önerilmektedir. Eğer sağırılığın sebebi kandan ise vücuttan kan alınması tedavi seçeneğidir.

Kulak Sağlığına Dair Tavsiyeler

Kulak tıkanıklarına karabaş otu şerbeti önerilmektedir. Bu şerbet karabaş otu, papatya, kepek, hatmi gibi bitkilerin kaynatılması ile hazırlanıp reçelli gül veya menekşe üzerine süzülür. Bir başka tarifte ise kral şalı, papatya, kepek, hatmi ve defne yaprağı pişirilir, sıkılır, buhar üzerine bastırıldıktan sonra posasıyla bandaj yapılır. Ayrıca pişirilmiş meyve şerbetlerinin de kulak için kullanılabileceği ifade edilmektedir. Bunlar dışında kabak yağı, tatlı badem yağı veya içinde sirke ile kaynatılmış gül yağı kulak damlası olarak kullanılmaktadır. Damlalar için marul suyu, sarı gelincik otu, menekşe yağı veya kız sütüne de ihtiyaç duyulabilmektedir. Kulağa damlatılan her şeyin ılık olması gerekmektedir. Sağırılık kurtçuklardan kaynaklandığında kurt ilaçları kulağa damlatılmalıdır. Tıkanıklık kirden dolayı meydana geliyorsa akşamları kulağa sıcak olarak dağlık bölgede yetişmiş acıbadem yağı damlatmanın, sabahları hamama gitmenin ve sıcak zeminde uyumanın faydalı olacağı belirtilmektedir. Tıkanıklığın sebebi bir zar veya et parçası ise bu oluşumlar özel yapılmış aletlerle kesilip çıkarılmalıdır. Ayrıca İbnü'n-Nefis etlerden uzak durulması gerektiğini ispanak, semizotu, ebegümeci, kabak gibi yiyeceklerin tatlı badem yağıyla pişirilerek yenilmesini önermektedir.

Kulakta Uğultu ve Çınlama

İbnü'n-Nefis kulakta uğultu ve çınlama (الطنين و الدوي) bölümüne geçmiştir. Bu durumun sebebinin havanın boşluktaki hareketi olarak tarif edip işitme kanalının bunu dışarıdaki ses gibi algıladığını ifade etmektedir. Kulak çınlamasında hissedilmesi zor olan sesler algılanmaktadır. Bu durum beynin ve duyuların sağlam olduğuna delil olsa da çınlama beyin zayıflığından da olabilmektedir. Çınlamanın temel sebebi ise vücuttaki rih veya buharların fazlalığı olarak görülmektedir. Rih veya buharların fazlalığı ayrıca beyinde hareket varmış gibi bir algının oluşmasına da neden olmaktadır. Açlık ve tokluk durumlarına göre vücutta oluşan buharlar mideden farklı niteliklerde beyne ulaşmaktadır. Çınlama, şiddetli açıklıktan dolayı olursa bu durumdan vücudun rutubetini etkilemektedir. Vücudun aç kalması vücudun nemliliğine etki ettiği gibi çınlamaya da neden olabilmektedir.

Uğultu ve çınlamanın tedavisi için beynin güçlendirilmesi, tabiatın yumuşatılması ve buharların hapsedilmesi gerekmektedir. Özellikle mideden kaynaklanan çınlama tedavisinde

⁴ Buhran: Hastalığın en ağır zamanı, nöbet, kriz. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 113.

⁵ Bu kavram “rih” şeklinde tabir edilmektedir. Lügatte kelimenin iki farklı anlamı mevcuttur. İlk anlamı yel ve rüzgâr iken ikinci anlamı romatizma, yel, ağrı şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 893.

çeşitli bitkilerin karışımıyla elde edilen ve mide felci, basur gazları vb. durumlar için kullanılan macunun kullanılması önerilmektedir. Ayrıca kulakta uğultu ve çınlamanın tedavisi için aşağıdaki tavsiyelerin yerine getirilmesi önerilmiştir:

- a) Baskın hılt kusturulur.
- b) Uzuvarlar ovulur.
- c) Şiddetli kusma, bağıırma, sıcak güneş, hamam, aşırı tokluk ve vücutta buhara neden olabilecek niteliğindeki uyarıcılardan kaçınılır.
- d) Uğultu ve çınlama buhrandan kaynaklandığında buhran giderilmelidir.

Kulak Ağrısı

İbnü'n-Nefis kulak ağrısı (وجع الاذن) hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Kulak ağrısının nedeni kötü mizaçtan veya dokularda meydana gelen ayrışmadan olabilmektedir. Kötü mizaç veya dokularda meydana gelen ayrışma vücutta veremlerin (şiş, tümör) olması nedeniyle ortaya çıkabilmektedir. Veremler sıcak veya soğuk özellikte olabilmektedir. Verem sıcak olduğunda derin ve dış bölgede olmakta ve bu tür özellikle gençlerde öldürücü özelliğe sahiptir. Verem soğuk ise vücutta ağırlık ve hafif ateş olabilmektedir. Dokularda meydana gelen ayrışma ise kopma, yaralanma, darbe, düşme veya rihler nedeniyle meydana gelebilmektedir.

Kulak ağrısının tedavisinde mizacın dengelenmesi önerilmiştir. Sıcak mizaç, menekşe yağı, sarı gelincik otu, kafur, kabak suyu, salatalık suyu, nilüfer yağı gibi soğuk yağlarla düzeltilmektedir. Soğuk mizaç ise papatya, süsen, defne, pelesenk ağacı veya ban yağı ile tedavi edilir. Rih sebebiyle oluşan durumlar için ısıtılmış kepek ve darı kompresi uygulanır. Ayrıca rih veya soğuk sebepli ağrılar için koç boynuzu bitkisi, papatya, kovan çiçeğı, defne yaprağı, turunc yaprağı, haşhaş kabuğı, nane ve marsama bitkisi pişirilir, buharda ısıtılır ve tortusu ile kompres yapılır. Bunlara ek olarak yağda pişirilmiş sarımsak rih veya soğuk sebepli ağrılar için faydalı görülmektedir.

Derin ve sıcak olan veremlerden kaynaklı ağrılarda taze süt veya gül yağı içinde badem yağı kullanımı ve ayrıca gül yağı ile karıştırılan keten tohumu luabı⁶ kullanımı önerilmektedir. Ağrı şiddetliyse eski yağ (iç yağı, katı yağ) kullanımı ağrıyı dindirmektedir. Soğuk sebeplerden dolayı oluşan kulak ağrıları için sıcak nitelikli ilaçların tercih edilmesi gerektiğı ifade edilmiştir. Tedavide kan aldırma, istifrağ ve tabiatın yumuşatılması öncelenir. Sıcak ağrılarda erik şarabı, nilüfer şarabı, menekşe şarabı karnıyarık otu tohumu luabı kullanılmaktadır. Karabaş otu, limon şarabı, menekşe macunu ise soğuk ağrılar için mizacı dengelemektedir. Ayrıca kulak içine damlatılan maddelerin ılık olması gerektiğı belirtilmiştir. İbnü'n-Nefis ayrıca et tüketiminin bırakılmasını baklagil, ıspanak, hindiba, kuşkonmaz ve rafadan yumurta sarısı gibi yiyeceklerin yenilmesi gerektiğini önermiştir.

Kulak Yaraları

Kulak yarası (قروح الاذن) yeni başladığında sirke ile sarı gelincik otu ilacı, ballı koruk üzüm suyu, kurşun karbonat merhemi veya göz uyuzuna iyi gelen merhem kullanılabilir. Eski ve kronik (müzmin) yaralardan çıkan maddenin kötü kokusu için katran kullanımı önerilmektedir.

Kulağa Yabancı Cisimlerin Girmesi

Kulağa hayvan girmesi (دخول الحيوان في الاذن) konusunda ise şayet kulakta kurt varsa kulağa katran damlatılmalıdır, katran hayvanın hareketinin durmasını ve ölmesini sağlamaktadır. Bu konuda bir başka öneri ise kulağa ısıtılmış yağ damlatılmasıdır, bu işlemden sonra güneşe çıkılarak hayvanın ölmesi sağlanmaktadır. Ayrıca şeftali yaprağı suyu ve kurt ilaçları için bahsedilen her şeyin bu durumda kulak için kullanılabilir olduğundan bahsedilmektedir.

Son olarak kulağa su kaçması (دخول الماء في الاذن) durumundan bahsedilmiştir. Kulağa su kaçması şiddetli ağrıya ve şişmeye neden olabilmektedir. Sallama, hareket ettirme ve yana

⁶ Luâb: Salya. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 553.

zıplama işe yaramaz ise bambu çubuğunun bir ucu pamukla sarılır ve zeytinyağına batırılır. Bu çubuk, kulak kanalına yerleştirilir ve yakılır. Bu uygulama, kulakta bir vakum etkisi oluştururken suyun dışarı çıkmasına yardımcı olmaktadır. Bu konuda daha etkili bir yöntem ise kulağa erguvan yünü doldurmaktır. Erguvan yünü çıkarılıp sıkılıp ve kulaktaki su bitene kadar bunun defalarca tekrarlanması önerilmiştir.

Şerh-i Mûcezz fi't-Tıbb'ta Kulak Hastalıkları

Kulak Hakkında Genel Bilgiler

Sürûrî, İbnü'n-Nefs'ten farklı olarak şerhine kulak duyu organı hakkında genel bilgiler vererek başlamaktadır. Kulağın işitmek için yaratıldığı ve kendini koruması için sade şeklide bir kapağa (kulak kepeci) sahip olduğu belirtilmektedir. Kulaktaki eğri yapının, zararlı maddelerin içeri girmesini engellemek amacıyla bu şekilde yaratıldığı açıklanmaktadır. Kulağın iç bölümü sinirlerle döşelidir ve bu sinir sesleri algılama kabiliyetine sahiptir. Kulağın içi havayla doludur, bu hava dışarıdan gelen hava ile dalgalanarak sesin oluşması sağlanmaktadır. Her uzvun hastalıkları olduğu gibi kulak hastalıklarının da mevcut olduğu ifade edilerek konuyla ilgili anlatıma geçilmiştir.

Sağırılık

Sağırılık doğuştan veya sonradan gelişebilmektedir. Kulak fazla et ya da siğil ile yaratıldığında ses kulağa girmemekte ve sinire erişmemektedir. Benzer şekilde kulakta biriken kir, kurt, balgam, yüksek hılt veya şişlik gibi etkenler, işitme yolunu tıkayarak sesin iletilmesini engellemektedir. Şişlik sinirde olduğunda şiddetli ateşlenme olabilmekte ve sinirdeki değişim beyni etkilediği için zihin karışıklığı da görülebilmektedir. Eğer şişlik kulak deliğinin ağzına yakın yerlerde olursa bu durum kişide humma hastalığına neden olabilmektedir.

Sağırılık aşağıdaki sebeplerden dolayı da oluşabilmektedir:

- a) Kum, çekirdek gibi yabancı cisimlerin kulağa kaçması sonucunda dış etkenlere bağlı olarak
- b) Sinirin mizacının bozulması
- c) Buhran
- d) Safravi ishalin kesilmesi, kusma ve humma sonrasında

Bu sebeplerin ortaya çıkardığı durumlar hakkında ise açıklayıcı bilgilere yer verilmektedir. Örneğin sinirin mizacının bozulmasına çoğunlukla soğukluk sebep olmaktadır ve soğukluk aynı zamanda beyni de etkilemektedir. Mizaç bozukluğu durumunda, sağırılık mizaca zıt etkilerden fayda görmektedir. Sağırılık beyinden kaynaklandığında ruhsal işlevlerdeki bozuklukların öne çıkmasıyla kendini göstermektedir. Vücudun buhranı defetmeye çalışırken hastalığı oluşturan maddenin kulağa nüfuz etmesi buhranın, sağırılığa sebep olma nedenidir. Safravi ishalin kesilmesinden sonra ise safravi madde sinire nüfuz edebileceği için sağırılık oluşabilmektedir. Benzer şekilde kusma durumunda atılmak istenen maddeler kulağa ulaştığı için sağırılık oluşmaktadır.

Sürûrî'nin sağırılığın tedavisine yönelik verdiği bilgiler aşağıdaki gibidir:

- a) Doğuştan olan sağırılıkların tedavisi yoktur.
- b) Geçici olan sağırılık ise uzun sürerse nadiren iyileşebilmektedir.
- c) Soğuk ve balgamdan kaynaklanan yeni başlayan sağırılıklara özellikle turp yağı, belesan yağı, kust yağı, defne yağı veya acıbadem yağının ısıtılmış hâlleri faydalıdır.
- d) Şiddetli yellerin sebep olduğu sağırılığa, susam yağı içinde pişirilen ebucehil karpuzu yağı veya ebucehil karpuzu kökleri, bal ile sedef otu usaresi iyi gelmektedir.
- e) Soğukluk ve balgamdan kaynaklanan sağırılığa şiddetli çılgılık ve davul sesinin faydalıdır.

Sağırılığın sebebi olan balgamın vücuttan çıkarılması istifrağ etmeyi sağlayan macunun kullanımıyla sağlanmaktadır. Eğer sağırılığa safra veya kan sebep oluyorsa bu maddelerin

vücuttan uzaklaştırılması gerekmektedir. Kanın uzaklaştırılması için kan alınmalıdır. Safranın uzaklaştırılması için ise meyvenin bir sıvı içine konulup kaynatılması veya haşlanmasıyla hazırlanmış ilaç ile kusturulması tedavi seçeneği olarak görülmüştür.

Kulak Sağlığına Önerilen Tavsiyeler

Bu bölümde önerilen tavsiyeler İbnü'n-Nefis metniyle büyük oranda benzerdir. Farklı olarak kulağa ilaçların ılık olarak damlatılma nedeni açıklanmaktadır. Kulak beyne yakındır ve kulağı kuru bir ısıyla yakan, onu sertleştiren devalardan fayda görmeyeceği için ilaçların ılık olması gerektiği ifade edilmektedir.

Kulakta Uğultu ve Çınlama

Surûrî, kulakta uğultu ve çınlamanın sebebini kulak deliğinde olan havanın hareketi olarak tarif etmektedir. Kulak bu hareketi harici bir ses olarak algılamaktadır. Kulak çınlamasında hissedilmesi zor olan sesler dahi algılanmaktadır. Bu durumun beyin zayıflığından olabileceği belirtilmiştir. Buna ek olarak çınlama, rihler veya vücuttaki buhar fazlalığından da ortaya çıkabilmektedir. Beyinde oluşan buharlar hareket varmış gibi bir algının oluşmasına neden olmaktadır. Buharlar açlık ve tokluk durumlarına göre mideden kaynaklı sebeplerden de meydana gelebilmektedir.

Çınlamanın tedavisinde aşağıdaki bilgiler önerilmektedir:

- Vücuttaki fazla maddelerin başa çıkması engellenmelidir.
- Beynin zayıflığından dolayı olan çınlamada beyin takviye edilmelidir.
- Maddelerin alt bölgelerde kalması için tabiat yumuşatılmalıdır.
- Vücutta yükselen buharlar hapsedilmelidir.
- Baskın hılt kusturulmalıdır ve maddelerin etrafa dağılması için uzuvlar ovulmalıdır.
- Maddeyi yukarı hareket ettirdiği için şiddetli kusmadan, bağırmandan kaçınılmalıdır.
- Maddeyi ısıtıp başa çıkmasına neden olduğu için sıcak güneşten ve hamamdan kaçınılmalıdır.
- Buharın başa ulaşmasına neden olduğu için aşırı tokluktan ve sarımsak, soğan, pırasa gibi tüm buharlaştırıcı uyarıcılardan kaçınılmalıdır.
- Gerekirse müşilat verilerek çınlamaya neden olan madde vücuttan atılmalıdır.

Ayrıca karabaş otu şarabı ile limon şarabı beyinden kaynaklanan çınlamaya yararlıdır. Bunlar ile beyin temizlenmektedir. Çeşitli bitkilerin karışımıyla elde edilen macun özellikle midenin sebep olduğu çınlamalar için faydalı görülmektedir. Çünkü bu beyin rutubetini kurutmakta ve beyne yükselen buharları engellemektedir. Ayrıca mersin yağı gibi yağlarla beyin güçlendirilmelidir.

Kulak Ağrısı

Kulak ağrısı bölümünde ifade edilen açıklama ve tedavi yöntemleri İbnü'n-Nefis metni ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. Aynı bilgilerin tekrar edilmemesi için bu bölümde ek açılmaya yer verilmemektedir.

Kulak Yaraları

Kulak yaraları görünen veya görünmeyen türde olabilmektedir. Görünürde olan yaralar sirke, su veya sirkencübin⁷ ile yıkanmaktadır. Görünmeyen yaralar ise yeni veya eski olabilmektedir. Yeni yaralar uzva henüz bir zafiyet getirmemiş ve derinleşmemiştir. Bunun ilacı sirke ile sarı gelincik otu; koruk suyu ile bal, kurşun karbonat veya göz uyuzuna iyi gelen merhemlerdir. Eski ve kronik yaralar çıkan kötü kokular ile bilinir. Bunun ilacında katran ile balın karışımına ihtiyaç duyulmaktadır.

⁷ Bal ile sirkenin karıştırılmasından meydana gelen bir şerbet. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 957.

Kulağa Yabancı Cisimlerin Girmesi

Sürûrî bu bilgilerden sonra kulağa sinek, bit, pire, karınca gibi hayvanların girebilme durumunu ele almıştır. Kulakta kurt olursa bu durum kurdun kulaktaki hareketinden anlaşılmaktadır. Bazı kurtlar kulaktan çıkabilmektedir. Bu kurtların başı kara kendisi beyaz veya siyaha dönük bir renkte olmaktadır. Bunların ilacı kulağa katran damlatmaktır. Katran, hayvanın hareketinin durmasını ve ardından ölmesini sağlamaktadır. Bir başka öneri ise kulağa ısıtılmış yağ damlatılmasıdır, bu işlemden sonra güneşte beklenmelidir böylece hayvanın veya kurdun ölmesi sağlanmaktadır. Ayrıca şeftali yaprağı suyunu kulağa damlatmak da tedavi edici olarak görülmektedir.

Kulağa su kaçması ise daha çok yıkanırken olmaktadır. Bu durumda şiddetli ağrı meydana gelmektedir. Kulağın içi şişebilmektedir. Hareket etmek, sıçramak suyun çıkmasını sağlamaz ise bu duruma başka bir öneri yapılmaktadır. Anlatıya göre bambu çubuğunun bir ucu pamukla sarılır ve zeytinyağına batırılır. Yaklaşık bir karış uzunluğundaki bu çubuk, kulak kanalına yerleştirilir ve yakılır. Bu uygulama, kulakta bir vakum oluştururken suyun dışarı çıkmasına yardımcı olmaktadır. Bundan daha etkili olan madde ise erguvan yünüdür. Erguvan yünü çıkarılıp sıkılıp ve kulaktaki su bitine kadar bunun defalarca tekrarlanması önerilmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

El-Mûcez ve yazılışından üç yüz yıl sonra kaleme alınan şerhinin, kulak hastalıkları açısından karşılaştırıldığı çalışmada, iki eser arasında benzerliklerin yanında bazı önemli bilgi farklılıkların da olduğu tespit edilmiştir.

İbnü'n-Nefis kulak hastalıklarına ilişkin açıklamalarına doğrudan sağırılık konusunu ele alarak başlarken Sürûrî öncelikle kulağın anatomik yapısı hakkında bilgilere yer vermektedir. Sürûrî kulağın işitme işlevini yerine getirmek üzere yaratıldığını, koruma amacıyla sade şeklide bir kapağa (kulak kepçesi) sahip olduğunu, kulak deliğinin eğrili bir yapıda bulunduğunu, içerisinde sinirlerin döşenmiş olduğunu, bu sinir yoluyla işitmenin gerçekleştiğini ve kulağın içinin hava ile dolu olduğunu belirtmektedir. Bu bilgilerden İbnü'n-Nefis'in bahsetmemesi Sürûrî'nin şerhini yazarken farklı kaynaklardan da yararlanmış olabileceğini düşündürmektedir.

İki müellifin de sağırılığın etiyoloji ve semptomları hakkında benzer açıklamalarda bulunduğu görülse de Sürûrî, İbnü'n-Nefis'ten daha fazla ayrıntı sunmaktadır. Sağırılığın buhran, ishal, kusma, ateşlenme sonrasında görülüyor olma bilgisi her iki müellifte ortaktır. Fakat Sürûrî bu durumların nedenlerini de açıklamaktadır. Örneğin vücudun buhranı defetmeye çalışırken hastalığı oluşturan madde ve kusma durumunda atılmak istenen madde kulağa, safravi ishalin kesilmesinden sonra safravi madde sinire ulaştığı için sağırılık meydana gelmektedir. İbnü'n-Nefis de benzer açıklamaları sağırılık için görmekte ama nedenlerine dair herhangi bir açıklamada bulunmamaktadır. Ayrıca Sürûrî ses kulağa ulaşmadığı ve sinire erişemediği için sağırılığın oluştuğunu vurgulamaktadır. İbnü'n-Nefis, işitmenin fizyolojisiyle ilgili bu denli açık tanımlamalara yer vermemektedir.

Sağırılığın sinirden kaynaklanma durumunun iki metinde de şiddetli ateşlenmelere ve zihin karışıklığına sebep olduğu bilgisi ortaktır. Ancak Sürûrî, sinirde olan bozulmanın beyni etkilediği için zihin karışıklığına neden olduğunu bildirmektedir. Sürûrî ayrıca şişliğin sinirde değil de kulak deliğine yakın bölgede olma durumuna değinmektedir. Bu ilave bilgilere İbnü'n-Nefis'in metninde rastlanılmamaktadır. Sağırılığın sinirin mizacının bozulması sebebiyle oluşabileceği iki metinde de açıkça ifade edilmektedir. İbnü'n-Nefis özellikle soğukluğun bu duruma neden olduğu bilgisiyle iktifa ederken, Sürûrî soğukluğun özellikle beyni etkilediğini vurgulamaktadır.

Sağırılığın tedavisinde hem İbnü'n-Nefis hem de Sürûrî et yemenin bırakılmasını ve ıspanak, semizotu, ebegümeci, kabak gibi yiyeceklerin tatlı badem yağı ile pişirilip yenilmesini önermektedir. Bu durum kulak sağlığı ile beslenme arasında bir bağlantının olduğunu gösterir niteliktedir. Ayrıca küçük farklılıklar dışında tüm tedavi önerileri ve yöntemlerinin benzer olması tedavilerin yüzyıllar içinde değişmeden aktarıldığını kanıtlamaktadır.

Her iki metinde de sağırılığın çığlık sesi veya davul sesinden fayda görüyor olması ilgi çekici bulgulardan biridir. Buna ek olarak kulak çınlamasının vücuttaki buharlarla ilişkilendirilmesi bir diğer ilgi çekici bulgudur. Bu durum açlık ve tokluk durumlarından etkilenmekte ve midenin durumu ile kulak çınlaması arasında bir bağlantı kurulmaktadır.

Çınlamanın tedavisinde her iki müellif şiddetli kusma, bağırma, sıcak güneş, hamam, aşırı tokluk ve buharlaştırıcılardan kaçınılması gerektiğini belirtmektedir. Sürûrî ise maddeyi yukarı hareket ettirdiği için şiddetli kusmadan, maddeyi ısıtıp başa çıkmasına neden olduğu için sıcak güneşten ve hamamdan; buharın başa ulaşmasına neden olduğu için aşırı tokluktan ve sarımsak, soğan, pırasa gibi tüm buharlaştırıcı uyarıcılardan kaçınılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kulak ağrısı ile ilgili verilen bilgilerde özellikle sinirde olan veremlerin (tümör, şiş) ağrıya neden olduğu bildirilmektedir. Sıcak ve derinde olan tümörler özellikle gençler için öldürücü görülmüştür. Ancak gençlerin mizaçları daha sıcak olduğu için bu durumun özellikle gençlerde öldürücü olduğunu yalnızca Sürûrî belirtmektedir. Kulak ağrısına yönelik tavsiye edilen tedaviler yine büyük oranda her iki müellifte de benzerdir. Hem İbnü'n-Nefis hem Sürûrî kulak ağrısı durumunda mizacın dengelenmesi gerektiğini, menekşe yağı, sarı gelincik otu, kabak suyu, salatalık suyu, nilüfer yağı, papatya, süsen, defne gibi pek çok bitki temelli devaların ağrıyı dindirdiğini belirtmektedir. Her iki müellif kulak ağrısı tedavisinde et tüketiminin terk edilmesini ıspanak, hindiba, kuşkonmaz ve rafadan yumurta sarısı gibi yiyeceklerin yenilmesi gerektiğini önermektedir.

İbnü'n-Nefis kulak yaralarını yeni ve eski olmasına göre sınıflandırmıştır. Ancak Sürûrî, kulak yaralarını önce görünen veya görünmeyen tür olarak tasnifleyip görünürde olmayan yaraları yeni veya eski olma durumuna göre sınıflandırmıştır. Hem İbnü'n-Nefis hem de Sürûrî eski ve kronik kulak yaralarının kötü kokularla bilindiğini ifade etmektedir. Ancak bu durumun tedavisinde iki müellif arasında farklılık mevcuttur. Nitekim İbnü'n-Nefis bu duruma ilaç olarak yalnızca katran kullanımından bahsetmekteyken Sürûrî katran ile balın karıştırılarak kullanılmasını önermektedir.

Kulağa hayvan girmesi durumunda İbnü'n-Nefis yalnızca kulağa kurt girme örneğini verirken Sürûrî kulağa sinek, bit, pire, karınca gibi hayvanların girebilme durumunu örnek vermiştir. Fakat her iki müellif de kulağa kurt girdiğinde kulağa katran veya ısıtılmış yağ damlatılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Sürûrî kulağa su kaçma durumunun daha çok yıkanırken meydana geldiğini belirtmektedir. İbnü'n-Nefis ve Sürûrî bu durumun şiddetli ağrıya neden olduğunu, sallama, yana zıplama gibi hareketler işe yaramadığında kulağa ucu pamuğa sarılmış ve yağa batırılmış bir bambu ağacı kullanılarak kulaktaki suyun çıkarılmasını önermişlerdir. Bu konuda daha etkili bir yöntem ise kulağa erguvan yünü doldurmaktır. Erguvan yünü çıkarılıp sıkılıp bu durumun kulaktaki su bitene kadar defalarca tekrarlatılmaktadır. İki çözüm önerisi de her iki müellifte de ortak olarak açıklanan ilginç bir tedavi yöntemi olarak sayılabilir.

el-Mûceẓ ve yazımından üç yüz yıl sonra Sürûrî tarafından yazılan Türkçe şerhinin kulak hastalıkları bakımından karşılaştırıldığı bu çalışma ile tıp tarihi ve medeniyet çalışmaları literatürüne önemli bir katkı sunulmaya gayret edilmiştir. Sürûrî'nin yüzyıllar sonra bu eseri şerh etmesi o dönemlerde Osmanlı tıbbında eserin ne kadar kıymetli olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada her iki eserde kulak hastalıkları hakkında verilen bilgilerin büyük oranda benzer olduğu ancak yer yer Sürûrî'nin İbnü'n-Nefis'ten farklı olarak detaylı açıklamalara yer verdiği sonucuna varılmıştır. İlave bilgilerin bulunması hem bilginin kısmen de olsa değişerek aktarıldığını hem de şerhin farklı kaynaklardan beslenerek oluşturulduğunu gösterir niteliktedir. İslam medeniyetinin önemli eserlerinin orijinal kaynaklardan incelenerek zengin birikimlerin çeşitli çalışmalarla gün yüzüne çıkarılması önerilmektedir. Bu yaklaşım, tarihsel ve kültürel mirasımızı daha iyi anlamamıza yardımcı olacak ve bilgi hazinemizi zenginleştirecektir.

Etik Beyan

"İbnü'n-Nefis'in el-Mûceẓ fi't-Tıbb Adlı Eseriyle 16. yüzyıldaki Türkçe Şerhinin Kulak Hastalıkları Bağlamında Karşılaştırılması" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı

kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci yazarın katkısı % 50, ikinci yazarın katkısı % 30 üçüncü yazarın katkısı % 20'dir.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

- Ağırakça, A. (2018). *İslam tıp tarihi: (başlangıçtan VII./XIII. yüzyıla kadar)*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Bayat, A. H. (2010). *Tıp tarihi*. İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği.
- Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Güleç, İ. (2010). Sürûrî, Muslihuddin Mustafa. *TDV İslam ansiklopesisi, Vol 38*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hayırlıdağ, M. (2022). İbnü'n-Nefis'in El-Mûcez adlı eserinin genel incelemesi. *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 18, 233-240. <https://doi.org/10.51592/kulliyat.1153043>
- Hidayatov, R. (2009). *Gelibolulu Muslihuddin Mustafa B. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Binâ adlı eserinin tahkiki* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İbnü'n-Nefis. (Hicri 7. yy) *El-Mûcez fi't-Tıbb, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ragıp Paşa Koleksiyonu No. 962*.
- Kaçar, M., & Akdağ, A. (2022). *Şerh-i Mûcez Fi't-Tıbb İbnü'n-Nefis'in el-Mûcez fi't-Tıbb'ının Şerhi*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kahya, E. (2008). Sururi (Mustafa Muslihiddin b. Şaban). *Belleten*, 72(264), 491-500. <https://doi.org/10.37879/belleten.2008.491>
- Köycü, E. (2020). İbnü'n-Nefis'in Hayatı Eserleri ve "el-Muhtasâr fi İlmi Usûli'l-Hadîs" adlı eseri üzerine bazı mülâhazalar. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 6(2), 424-437. <https://orcid.org/0000-0003-4555-4552>
- Şenol, E. (2019). *İbnü'n-Nefis'in El-Muhtasar Fî İlmi Usûli'l-Hadisi'n-Nebevî adlı eseri* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Turgut, K. A. (2010). *İbn Nefis'te insanın zihinsel tekâmülü* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED ABSTRACT

Ibn al-Nafis (d. 687/1288) was one of the leading representatives of Islamic medicine. He started his medical education in Bîmâristânü'n-Nûrî built by Nûreddîn Mahmûd Zengî (1146-1174). After completing his education, he travelled to Egypt and became the personal physician of the Mamlûk Sultan Baybars I (d. 676/1277). Throughout his life, in addition to medicine, he developed himself in many different fields such as logic, philosophy, law, literature, theology, sarf, nahiv, and hadith. His most important achievement in the field of medicine was to make an important discovery by rejecting some of the assumptions of Calinus (Galen) and Avicenna about the circulatory system. Ibn al-Nafis, who aimed to overcome Avicenna's authority in medicine by focusing his attention especially on Avicenna, was known as the 'Second Avicenna' in his time because of this endeavour. It is known that he wrote 15 works in the field of medicine and some of these works were written specifically on Avicenna's *al-Kânûn fi't-Tıbb*. He wrote *al-Mûcez fi't-Tıbb* by making a summary of Avicenna's *al-Kânûn fi't-Tıbb* with additions. This work gained wide fame in different geographies and many commentaries, translations were written on it. *al-Mûjaz fi't-Tıbb* consists of four main sections and four subjects. While the first science is mostly about the theoretical part of medicine, the second science is about compound and mixed medicines, the third science is about organ diseases, and the fourth science is about diseases that concern the whole body. Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî is known to have been born in Gelibolu in 1492. After receiving his first education here, he continued his scientific life in Istanbul. He took lessons from famous scholars of his time and spent part of his life as a mudarris. In 1552, he annotated Ibn al-Nafis' work in Turkish under the title "*Şerh-i Mûjaz fi't-Tıbb*". According to the records, Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî organised his commentary in 959 Hijri as four sciences as in the original copy. The commentary is of particular importance in terms of increasing the recognition

of Ibn al-Nafis by Ottoman physicians. The aim of this study is to compare the commentary of *al-Mûjaz fi't-Tıbb*, which was created centuries after its writing, in terms of ear diseases. It is expected that the comparative analysis and interpretation of an important manuscript and its commentary belonging to a century when Islamic medicine was at its peak in the context of ear diseases will make a significant contribution to the literature. For the Arabic copy of *al-Mûjaz fi't-Tıbb*, the copy in the Ragıp Pasha collection of Süleymaniye Manuscript Library was preferred. For Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî's commentary, the work transcribed into modern Turkish by the Turkish Manuscript Society in 2022 was used. In both works, it was observed that detailed explanations were made on subjects such as deafness, tinnitus, ear pain, ear wounds, and foreign body penetration into the ear. These titles generally contain information about the characteristics and treatments of the diseases. According to the information, deafness can be congenital and temporary, and the cause of ear pain can be due to bad temperament or decomposition of tissues. Everything dripped into the ear should be warm. Since deafness is caused by worms, worm medicines should be dripped into the ear. In order to prevent tinnitus, severe vomiting, shouting, hot sun, baths, excessive satiety and stimulants that can cause vapour in the body are avoided. The use of tar is recommended for the bad odour of the substance coming out of chronic wounds in the ear. Water leakage into the ear can cause severe pain and swelling. If shaking, moving and jumping sideways do not work, one end of a bamboo stick is wrapped with cotton wool and dipped in olive oil. This stick is placed in the ear canal and burned. This application helps the water to come out while creating a vacuum effect in the ear. Among the information, some interesting findings were obtained such as the association of tinnitus with vapours in the body, that the medicines dripped into the ear should be warm, some different treatment methods applied to the ear, and that eating meat should be stopped for ear health. It has been concluded that the information given in the works about ear diseases is mostly similar, but in some sections Gelibolulu Muslihuddin Mustafa Sürûrî makes more detailed explanations than Ibn al-Nafis. The presence of additional information in the commentary indicates both that the information has changed over the centuries and that the commentary has been created by feeding on different sources. It is suggested that important works of Islamic civilisation should be examined from original sources and rich accumulations should be unearthed through various studies. This approach will help us better understand our historical and cultural heritage and enrich our treasure of knowledge.